

РОЗДІЛ III

РЕГІОНАЛЬНА ЕКОНОМІКА, ДЕМОГРАФІЯ ТА СОЦІАЛЬНА ПОЛІТИКА

УДК 339.92:504(4)

Білак Георгій Георгійович,
к.е.н., доцент кафедри менеджменту та управління економічними процесами,
Мукачівський державний університет

МІЖНАРОДНЕ СПІВРОБІТНИЦТВО З ЕКОЛОГІЧНИХ ПРОБЛЕМ КРАЇН-ЧЛЕНІВ КАРПАТСЬКОГО ЄВРОРЕГІОНУ

У статті на тему «Міжнародне співробітництво з екологічних проблем країн-членів Карпатського євро регіону» піднято важливе питання стосовно ролі та участі України у вирішенні екологічних проблем Карпатського євро регіону. Актуальність досліджуваних питань в сучасних умовах обумовлена необхідністю їх вирішення при входженні України у європейський простір. У ході написання статті була поставлена мета оцінити екологічну ситуацію у Карпатському євро регіоні, звернути увагу на позитивні та негативні чинники, які впливають на формування його екологічного середовища. В рамках Карпатського євро регіону укладено значну кількість різносторонніх угод про співпрацю в екологічній сфері, а також у цьому напрямку реалізуються міжнародні проекти. Окреслено основні завдання щодо розв'язання екологічних проблем Карпатського євро регіону. Запропоновано ініціативи, поступова реалізація яких призведе до вирішення багатьох проблем ефективного функціонування Карпатського євро регіону, зокрема, екологічних. У статті проаналізовано діяльність українських науковців в рамках швейцарсько-українського проекту розвитку лісового господарства в Закарпатті FORZA – формування наближеного до природи лісівництва, планування лісового господарства з залученням місцевих громад, застосування нових технологій лісівництва, невиснажливі методи лісозаготівлі, розробка оптимальних мереж лісових доріг, багатофункціональність лісового господарства, вдосконалення процесу лісовпорядкування. Колектив проекту FORZA спільно з українськими партнерами працював над впровадженням в Карпатському регіоні нових підходів ведення лісового господарства і запропонував Концепцію запровадження наближеного до природи лісівництва, в якій прописані майбутні кроки органів управління лісового господарства щодо просування зазначеного підходу. Сформульовано основні завдання української сторони у Карпатському євро регіоні, які можуть допомогти Україні зайняти одне з провідних місць і зіграти ключову роль в об'єднанні зусиль країн-членів Карпатського євро регіону у боротьбі за екологічно чисте глобальне довкілля. У статті зазначено пріоритетні вектори участі України у співпраці з країнами-членами Карпатського євро регіону у напрямку вирішення екологічних проблем.

Ключові слова: екологічні проблеми, екологічна безпека, Карпатський євро регіон, Європейський Союз (ЄС), Європейський економічний простір (ЄЕП), Карпатський регіональний навчальний центр (КРНЦ).

ВСТУП

Останніми роками більш активно стали розвиватися міжнародні та міжрегіональні зв'язки з проблем, пов'язаних з охороною природних комплексів Карпатського євро регіону. Помітна увага стала приділятися питанням сталого розвитку, у тому числі, і на регіональному рівні.

Міжрегіональна асоціація «Карпатський євро регіон» створений у 1993 році та об'єднує прикордонні регіони Польщі (Підкарпатське воєводство), Румунії (12 округів), Словаччини (Пряшівський та Кошицький краї), Угорщини (6 регіонів) та України (4 області – Закарпатську, Івано-Франківську, Львівську та Чернівецьку) [4].

Постановка проблеми. На момент створення Карпатський єврорегіон розглядався як запорука зміцнення дружби та уникнення конфліктів у цій частині Європи. Однак за роки існування Карпатського єврорегіону зазнали змін як внутрішні, так і зовнішні умови його розвитку.

Змінилися підходи до територіальної співпраці на європейському та національних рівнях. Це породжує системні проблеми регіону, без вирішення яких згадана вище інституція може залишитися лише форумом для висловлення думок її членів, а не активним актором на європейській арені територіальної співпраці [4]. Політичне рішення про створення єврорегіону, що охоплює близько 16 млн. населення, величезну територію та різні за рівнем розвитку та потребами регіони, показує неспроможність повноцінного функціонування структури [6].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Одним з аспектів міжнародного співробітництва є екологічна безпека Карпатського єврорегіону та пошук шляхів її максимального підтримання. У галузі проблем і перспектив розвитку єврорегіонів України працюють багато вчених-економістів, таких як Мікула Н. [6], Чучка І. [9], Стегней М. [7], Тимошук Г., Лютак О. [8], Внукова Н. [3], Горбовий В. [4] та ін. Проте реалії сьогодення висувають на передній план нові проблеми, серед яких одне з центральних місць займають екологічні. Саме цим обумовлена актуальність досліджуваних питань в сучасних умовах господарювання.

Мета статті (постановка завдання). Метою статті є вивчення екологічної ситуації у Карпатському єврорегіоні, виявлення позитивних тенденцій та зазначення пріоритетних напрямів української участі і співпраці з країнами-членами Карпатського єврорегіону у напрямку вирішення екологічних проблем.

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Міжнародна співпраця з питань довкілля є передумовою досягнення Україною своїх національних цілей в цій галузі. Природа України схильна до забруднень, що переносяться на далекі відстані у вигляді органічних забруднюючих речовин, радіоактивності і кислотних дощів, які є результатом діяльності промисловості в інших країнах і частинах світу. Таким чином, Україна значно зацікавлена у комплексному вирішенні екологічних проблем, які стосуються й інших країн.

Міжнародна співпраця країн Карпатського єврорегіону в галузі довкілля є дуже важливою передумовою при розробці ефективних механізмів вирішення глобальних екологічних проблем, з якими зіткнулися й інші країни світу. Сюди можна віднести кліматичні зміни, втрату біологічної різноманітності, поширення шкідливих хімічних і забруднюючих речовин в природному середовищі, вирубка лісів тощо.

Управління зовнішнім середовищем і природними ресурсами є важливими складовими зовнішньої політики України і політики стимулювання

економічного розвитку. Належний стан довкілля сприяє зміцненню стабільності і безпеки будь-якої держави. Здорове довкілля є необхідною складовою у боротьбі з бідністю на благо всього людства. Наприклад, Норвегія в своїй міжнародній діяльності надає перевагу співпраці в наступних галузях [11]:

- кліматичні зміни;
- хімічні речовини, небезпечні для здоров'я і довкілля;
- біологічна різноманітність.

Об'єктивна необхідність збереження і відновлення екосистеми Карпатського єврорегіону є однією з рушійних сил механізму будь-якого розширення міжнародних контактів. Ця діяльність повинна здійснюватися згідно міжнародних правових актів, угод, договорів.

При цьому міжнародна співпраця повинна мати і має різні форми та аспекти, але це різноманіття зрештою зводиться до єдиного цільового завдання щодо забезпечення гарантій безумовного збереження унікальних природних ресурсів Карпатського єврорегіону.

Як приклад може слугувати Європейський Союз, який впроваджує останніх 30 років провадив комплексну політику в галузі навколишнього середовища. Ця політика заснована на припущенні про те, що забруднення довкілля – це явище транскордонне, і для вирішення загальних екологічних проблем в окремих регіонах потрібне міжнародне регулювання та співпраця.

Також значний вплив на екологічні проблеми Карпатського єврорегіону має міжнародна торгівля. Так, міжнародні угоди, що не належать до сфери навколишнього середовища, ставлять завдання щодо вжиття національних заходів в галузі довкілля. Це в особливій мірі має відношення до переговорів щодо лібералізації торгівлі у рамках світової організації торгівлі (СОТ), а також ініціатив ЄС-ЄП, пов'язаних з внутрішнім ринком.

В рамках Карпатського єврорегіону укладено значну кількість різносторонніх угод про співпрацю в екологічній сфері, а також реалізовано та реалізуються наступні проекти [5]:

- 1) проект «INTERREGIO», який спрямований на розвиток інфраструктури регіонів, вирішення спільних проблем в різних сферах, у тому числі й екологічній;
- 2) проект «Жива Тиса», який передбачає співпрацю з єврорегіоном Маас-Рейн;
- 3) проект «Зелені Карпати», який передбачає співробітництво в туристично-рекреаційній сфері.

Основними завданнями цих та інших проектів щодо екологічних проблем, які реалізуються в Карпатському єврорегіоні, є:

- збереження унікальної екосистеми Карпатського єврорегіону і його природно-історичного комплексу;
- отримання максимально можливої економічної ефективності при мінімальній дії на природне середовище;
- проведення дослідницьких робіт, що охоплюють проблеми використання земельних ресурсів на основі стійкості і збереження екосистеми

Карпатського єврорегіону;

– надання можливості основним учасникам за допомогою закордонного відрядження ознайомитися з практикою роботи європейських організацій у сфері державного управління природними ресурсами і якістю навколишнього середовища;

– перспективи стійкого лісового управління і переробки лісу;

– обговорення мотивів і принципів бізнесу при організації екотуризму.

Перерахований перелік напрямів міжнародної співпраці свідчить про те, що більшою мірою вони проявляються у сфері науково-дослідної діяльності. Спроби перейти в площину конкретних природоохоронних заходів на цьому етапі стримуються недостатньою мірою обізнаності зарубіжних інвесторів про сучасний стан екосистем областей України, що входять до Карпатського єврорегіону.

На численних конференціях з приводу подолання екологічних проблем Карпатського єврорегіону основна увага приділялася наступним питанням:

– співвідношення економіки, технології, культури в стратегії екологічних рішень в регіоні;

– світоглядної і ціннісної основи екологічної політики в Карпатському єврорегіоні;

– моніторингу екологічно чистих технологій в Карпатському єврорегіоні;

– медико-біологічних аспектів екології регіону.

Для вирішення проблем ефективного функціонування Карпатського єврорегіону, поліпшення багатосторонньої співпраці (в тому числі і щодо екологічних проблем) в його рамках пропонується поступова реалізація наступних ініціатив:

– створення єврорегіональної системи співпраці;

– уніфікація джерел фінансування Європейським Союзом співпраці в регіоні Карпат;

– пристосування до умов територіальної співпраці, визначених Європейським Союзом та Радою Європи.

Одним з найкращих і найбільш показових зразків фінансування співпраці в рамках одного регіону (єдиної екосистеми) може слугувати «Альпійська просторова програма 2007-2013», що була частиною «Європейської територіальної співпраці». Поряд з 13-ма іншими програмами вона найбільше сприяла транснаціональній співпраці європейських регіонів. Загальною метою програми було зростання конкурентоспроможності та привабливості території, на якій здійснюється співпраця, шляхом сталого розвитку.

Програма підтримувала транснаціональні проекти на території Альп, що сприяли територіальному розвитку та розмиванню національних кордонів. На фінансування зазначених проектів у 2007-2013 рр. Європейською Комісією було передбачено кошти у розмірі 130 млн. євро на такі пріоритети:

– конкурентоспроможність і привабливість;

– доступ та зв'язок;

– екологія та запобігання ризикам.

Передумовою до створення Альпійського простору та фінансування його розвитку Європейським Союзом стало прийняття Альпійської конвенції [1].

Відсутність єдиних джерел фінансування для всього Карпатського єврорегіону в рамках програм співпраці Європейського Союзу є однією з головних проблем та безпосередньо впливає на вирішення екологічної проблеми.

Починаючи з 2004 року швейцарсько-український проект розвитку лісового господарства в Закарпатті FORZA спільно з українськими партнерами працював над впровадженням в Карпатському регіоні нових підходів ведення лісового господарства – це і наближене до природи лісівництво, планування лісового господарства з залученням місцевих громад, застосування нових технологій, невиснажливі методи лісозаготівлі, багатofункціональність лісового господарства, розробка оптимальних мереж лісових доріг, вдосконалення процесу лісовпорядкування.

18 березня 2010 р. в м. Івано-Франківськ відбулося урочисте відкриття Карпатського регіонального навчального центру (КРНЦ). Проект FORZA продовжуватиме підтримку КРНЦ в поточному році, спрямовану на те, щоб Центр став не тільки закладом підвищення кваліфікації лісівників, а й і потужним центром просування в Карпатському регіоні передових лісogосподарських практик і підходів, в тому числі і напрацювань швейцарсько-українського проекту FORZA [2].

Запроваджувати у закарпатських лісах засади наближеного до природи лісівництва закарпатцям упродовж роботи проекту допомагали швейцарські лісівники-науковці, оскільки у 90 % швейцарських лісових господарств господарюють саме за методом наближеного до природи лісівництва. Природні умови карпатських та швейцарських лісів дуже схожі, проте різняться їхня історія та система власності. Крім того, у Швейцарії активну участь у плануванні лісogосподарства беруть місцеві громади. Саме таку практику FORZA впроваджує на своїх пілотних територіях. В рамках проекту розроблено нормативні документи, настанови і правила, що сприяють запровадженню наближеного до природи лісівництва в Україні [2].

Останнє напрацювання українських науковців в рамках проекту FORZA – Концепція запровадження наближеного до природи лісівництва, в якій прописані майбутні кроки органів управління лісового господарства щодо просування зазначеного підходу. Триває також процес створення експертної групи, яка б надавала консультаційну підтримку лісівникам-практикам на шляху впровадження засад наближеного до природи лісівництва.

Міжнародна співпраця є також одним із інноваційних елементів реалізації державної регіональної політики, який має сприяти зміцненню добросусідства та реалізації скоординованих заходів щодо інтеграції економік суміжних країн, наприклад,

шляхом підтримки створення та розвитку транскордонних кластерів як рушійної сили для забезпечення динамічного сталого розвитку транскордонних регіонів [3].

ВИСНОВКИ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Україна повинна зайняти одне з провідних місць і зіграти ключову роль в об'єднанні зусиль країн-членів Карпатського євро регіону у боротьбі за екологічно чисте глобальне довкілля. Одним із способів досягнення цієї мети є глобальна підтримка Програми ООН щодо навколишнього середовища (ЮНЕП) як всесвітнього глобального екологічного форуму.

Основними завданнями української сторони у Карпатському євро регіоні, на нашу думку, можуть стати:

- активізація і зміцнення наукової компоненти для проведення оцінки екологічних проблем, що зачіпають різні сфери Карпатського євро регіону;
- запозичення пріоритетних напрямків вирішення екологічних проблем у розвинутих країнах Європи і на їх основі збільшення власних можливостей

розвитку;

– підвищення відповідальності за рішення, прийняті Управлінською радою ЮНЕП (найвищим органом управління ЮНЕП), шляхом введення постійних представників від України до Комітету ЮНЕП.

Пріоритетні напрями української участі та співпраці з країнами-членами Карпатського євро регіону можуть включати:

- зниження рівня забруднення навколишнього середовища;
- збереження і стійке використання біологічної різноманітності;
- формування стійких виробничих систем;
- охорона культурної спадщини.

Важливою метою української політики співпраці з країнами-членами Карпатського євро регіону може стати активна участь в розвитку належної системи управління глобальним довкіллям і біологічною різноманітністю. Ця участь повинна сприяти поліпшенню стану довкілля в тих областях, що входять з української сторони до Карпатського євро регіону, а також профілактиці глобальних проблем, пов'язаних з навколишнім середовищем.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Convention on the protection of the Alps (Alpine Convention) / Official Journal of the European Communities (translation). – Brussels, December, 1991. - P. 149-156.
2. Бреза І. Наближене до природи лісівництво – оптимальна система господарювання в карпатських лісах // І. Бреза // Новини Закарпаття. – 2010 р. - № 83-84 (3652-3653). – С. 16.
3. Внукова Н. Транскордонні кластери і транскордонні об'єднання як форми транскордонного співробітництва// Вісник Львів. УН-ТУ Серія міжнародні відносини. – 2008. - №25. – с. 295-303.
4. Горбовий В. Системні проблеми Карпатського євро регіону та шляхи їх вирішення / Володимир Горбовий, Галина Литвин // Транскордонне співробітництво на нових східних кордонах ЄС: Науковий вісник Ужгородського університету, серія «Історія», вип. 2 (31), 2013. Матеріали міжнародної конференції (15-16 квітня 2009 р., м. Ужгород). – Ужгород: Ліра, 2009. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://old.niss.gov.ua/book/Mitryaeva2009/20.pdf>.
5. Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф., Толкованов В.В. Транскордонне співробітництво та розвиток транскордонних кластерів. – Київ: Видавництво «Крамар», 2009. – 242 с.
6. Мікула Н. Євро регіони: досвід та перспективи. – Львів: ІРД НАН України, 2003. - 222 с.
7. Стегней М.І. Сучасні напрями забезпечення сталого розвитку сільських територій: європейський досвід і українські реалії / М.І. Стегней // Актуальні проблеми економіки: Науковий економічний журнал. - 2013. - № 3. - С. 125-133.
8. Тимошук Г.О. Розвиток транскордонного туризму в рамках євро регіону "Буг" [Електронний ресурс] / Г.О. Тимошук, О.М. Лютак // Економічні науки. Сер.: Економічна теорія та економічна історія. - 2013. - Вип. 10. - С. 235-242.
9. Чучка І.М. Вплив транскордонного співробітництва на розвиток національної економіки / І.М. Чучка // Актуальні проблеми економіки: Науковий економічний журнал. - 2014. - № 5. - С. 143-151.
10. Международное сотрудничество в области окружающей среды [Электронный ресурс] / Вся Норвегия на русском. – Режим доступа: http://www.norge.ru/eco_international/.

Билак Георгий Георгиевич

МЕЖДУНАРОДНОЕ СОТРУДНИЧЕСТВО ПО ЭКОЛОГИЧЕСКИМ ПРОБЛЕМАМ СТРАН-ЧЛЕНОВ КАРПАТСКОГО ЕВРОРЕГИОНА

В статье на тему «Международное сотрудничество по экологическим проблемам стран-членов Карпатского евро региона» поднят важный вопрос о роли и участии Украины в решении экологических проблем Карпатского евро региона. Актуальность изучаемых вопросов в современных условиях обусловлена необходимостью их решения при вхождении Украины в европейское пространство. В ходе написания статьи была поставлена цель оценить экологическую ситуацию в Карпатском евро регионе, обратить внимание на положительные и отрицательные факторы, которые влияют на формирование его экологической среды. В

рамках Карпатського єврорегиона заключено значительное количество разносторонних соглашений о сотрудничестве в экологической сфере, а также в этом направлении реализуются международные проекты. Автором обозначены основные задачи по решению экологических проблем Карпатского еврорегиона. Автором предложено инициативы, постепенная реализация которых приведет к решению многих проблем эффективного функционирования Карпатского еврорегиона, в частности, экологических. Также в статье проанализирована деятельность украинских ученых в рамках швейцарско-украинского проекта развития лесного хозяйства в Закарпатье FORZA – формирование приближенного к природе лесоводства, планирование лесного хозяйства с привлечением местных общин, применение новых технологий лесоводства, устойчивых методов лесозаготовки, разработка оптимальных сетей лесных дорог, многофункциональность лесного хозяйства, совершенствование процесса лесоустройства. Коллектив проекта FORZA совместно с украинскими партнерами работал над внедрением в Карпатском регионе новых подходов ведения лесного хозяйства и предложил Концепцию внедрения приближенного к природе лесоводства, в которой прописаны будущие шаги органов управления лесного хозяйства по продвижению указанного подхода. Автором сформулированы основные задачи украинской стороны в Карпатском еврорегионе, которые могут помочь Украине занять одно из ведущих мест и сыграть ключевую роль в объединении усилий стран-членов Карпатского еврорегиона в борьбе за экологически чистую глобальную окружающую среду. В статье указано приоритетные векторы участия Украины в сотрудничестве со странами-членами Карпатского еврорегиона в направлении решения экологических проблем.

Ключевые слова: экологические проблемы, экологическая безопасность, Карпатский еврорегион, Европейский Союз (ЕС), Европейское экономическое пространство (ЕЭП), Карпатский региональный учебный центр (КРУЦ).

Bilak G.

INTERNATIONAL ENVIRONMENTAL COOPERATION OF CARPATHIAN EUROREGION MEMBER STATES

Important questions about the role and participation of Ukraine in solving environmental problems of the Carpathian euroregion have been raised in the article entitled "International environmental cooperation of Carpathian euroregion member states". The necessity to solve the studied issues when entering into the European space makes them urgent in the present conditions. In the course of writing this article the aim was to assess the environmental situation in the Carpathian euroregion, to pay attention to the positive and negative factors that influence the formation of its ecological environment. A significant number of diverse cooperation agreements on the environment have been signed in the Carpathian euroregion and international projects have been implemented. The main task of solving environmental problems of the Carpathian euroregion have been outlined. Initiatives have been proposed gradual implementation of which will lead to the solution of many problems, including environmental ones and effective functioning of the Carpathian euroregion. The activities of Ukrainian scientists under the Swiss-Ukrainian Forest Development Project in Transcarpathia FORZA has been analyzed – formation of close to natural forestry, forest management planning involving local communities, the use of new technologies in forestry, sustainable methods of harvesting, developing the network of forest roads, multifunctional forestry, forest management process improvement. The team FORZA together with Ukrainian partners worked on the introduction of new approaches to forestry in Carpathian region and proposed the concept of introducing closer to nature forestry, which outlined the future steps of the Forestry Department to promote this approach. The main tasks of the Ukrainian side in the Carpathian euroregion have been formulated. They can help Ukraine to occupy a leading position and play a key role in bringing together the member countries of the Carpathian euroregion in the efforts for clean global environment. The priority vectors for participation of Ukraine in cooperation with States Members of Carpathian euroregion in solving environmental problems have been stated in the article.

Keywords: environmental issues, environmental safety, Carpathian euroregion, European Union (EU), European economic space (EES), Carpathians regional educational center (CREC).

Одержано 20.02.2015 р.